

HIVZIJA HASANDEDIĆ (Mostar)

NEZIR-AGINA DŽAMIJA U MOSTARU

Nezir-agina džamija ili džamija na Spilama (Šemovcu) bila je situirana na platou iznad Krive čuprije, nedaleko od Starog mosta. Ovaj lokalitet dominira donjim dijelom radoboljske doline i ubraja se među najživopisnije predjele starog dijela Mostara.

Džamija je imala istu arhitekturu i dimenzije kao ona Der-viš-paše Bajezidagića u Podhumu. Za osnovicu je imala kvadrat sa stranicom 10,20 metara, a zidovi su joj bili široki 1,05 metara. Bila je građena od tesanog kamena i pokrivena četverostrešnim krovom pod pločom. Imala je predvorje (hajati) sa sofama koje je bilo dugo 4,40, a široko 9,40 metara i koje su držali 12 drvenih stupova.¹ U zidu od vrata imala je dva, a u ostala tri zida po četiri na čemer građena prozora. Uz desni zid joj je bila prigradena kamena munara visoka 20 metara. Ova džamija je upisana u gr. ul. k. o. Mostar broj 127, kat. čest. 312. Zapremala je s predvorjem površinu od 280 metara kvadratnih.

O Nezir-agi, osnivaču ove džamije, ne znamo ništa pouzdano, jer mu u pristupačnim izvorima nema nikakva spomena. Pošto se nije sačuvala ni zakladnica, to se ne zna ni šta je vakif ostavio za održavanje džamije i, možda, mekteba uz nju. Sagrađena je u drugoj polovini 16. stoljeća i smatra se najstarijom džamijom na desnoj obali Neretve.²

Vakif je, prema narodnom predanju, bio zet mostarskog vakifa Nesuh-age Vučjakovića. Po nazivu aga da se zaključiti da je bio u nekoj vojnoj službi. Stanovao je na Šemovcu gdje mu se i džamija nalazila.

Da je Nezir-aga bio ugledna i istaknuta ličnost u Mostaru, potvrđuje i sljedeća narodna predaja: Neki uskok iz Kotara zakleo se da će otići u Mostar, uhvatiti Nezir-aginog Fatu i uzeti je za ženu.

¹ Arhiva Vakufskog povjerenstva u Mostaru (AVPM), akt broj 306/

1911 (u Arhivu Hercegovine u Mostaru).

² AVPM, akt broj 59/1913.

Što je naumio, to je i učinio. Došao je na konju u Mostar i kad je Fata bila pošla da donese vode s Halebinovca, uhvatio ju je negdje na sokaku, bacio za se na konja i počeo s njom bježati. Za njim je poslana potjera koja ga je na Sretnicama sustigla, Fatu oslobodila, a njega dovela u Mostar i stavila u zatvor. Kad je za ovo čula njegova majka, odmah je u Mostar došla i sina otkupila za bocu dukata. Pri povratku majka je rekla sinu da je prevarila Ali-kapetana, koji ga je uhvatio i zasužnjio i da mu nije dala bocu dukata nego čandrljina,³ a samo su na vrhu bila dva-tri dukata. Sin je, zbog ove prevare, majku prekorio i odmah se vratio u zatvor obavijestivši Ali-kapetana da ga je njegova majka prevarila i da mu je mjesto dukata dala čandrljine. Tada ga je Ali-kapetan, bez otkupa, pustio na slobodu, pošto se uvjerio da je uskok pošten čovjek.⁴

Po drugoj verziji ovog predanja Nezir-aga je svoju džamiju sagradio novcem dobivenim za otkup nekog uskoka kojeg je u jednom boju bio zarobio. Jedno predanje, opet, kaže da je Nezir-aga, čim je džamiju sagradio, odmah nestao i da se nije više nikad nigdje živ pojavio.⁵

Razne funkcije u ovom vakufu vršili su članovi porodice Efica i Hamzića, koji su više godina bili mutevelije i imami ove džamije.⁶ Neki hadži Salih, imam, i Mustafa halifa, mujezin ove džamije, potpisani su kao svjedoci prilikom jednog spora koji je vodio mostarski kadija početkom ramazana 1096 (1685) godine.⁷ Drugi hadži Salih, koji se 1781. godine spominje kao imam ove džamije, bio je otac vakifa Ibrahim ef.⁸ Neki Hasan spominje se 1782. godine kao imam ove džamije s godišnjom platom od 960 akči.⁹ Godine 1851. bio je imam ove džamije neki hafiz, ali mu ime nije navedeno.¹⁰ Do godine 1888. bio je mutevelija Nezir-aginog vakufa hadži Ali-aga Hamzić, poznata ličnost iz vremena austrougarske okupacije 1878. godine, a od ove godine Muhamed-aga Efica.¹¹ Od 1878. do 1932. godine imami i hatibi ove džamije bili su, stalno ili povremeno, sljedeći: hadži hafiz Muhamed Čemalović, zvani »Arap hodža«, Osman Efica, Ibrahim Ugljen, hafiz Ahmed Midhat Puzić i posljednji Husaga Čišić. Posljednji mujezin ove džamije bio je Zulfo Đogo.¹²

³ Čandrljin je lažni novac, imitacija, tantus.

⁴ Hasan Nametak, Dva dobrotvora u Mostaru, Kalendar Narodne Uzdanice, Sarajevo, 1942 (X) godine, str. 69—71.

⁵ Ovo mi je pričao preminuli Mustaj-beg Hadžiomerović iz Mostara.

⁶ AVPM, akt broj 914/1889.

⁷ Sidžil mostarskog kadije broj 2, list 38 a, u Orientalnom institutu u Sarajevu.

⁸ Sidžil mostarskog kadije broj 3, list 22 b, u Orientalnom institutu u Sarajevu.

⁹ Sidžil vakufnama III, str. 222, red. broj 937, u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.

¹⁰ Sidžil mostarskog kadije broj 3, list 111 b.

¹¹ AVPM, akt broj 187/1894.

¹² AVPM, akt broj 403/1933.

Ova je džamija zatvorena 2. aprila 1932. godine, jer je ostala bez džemata.¹³ Za vrijeme posljednjeg svjetskog rata u njoj su stanovale neke muslimanske izbjegličke porodice iz Hercegovine, pa je ona tada potpuno oštećena i uništena je sva drvenarija u njoj. Srušena je u proljeće 1950. godine, ali joj se temelji još vide, jer je ovo zemljište ostalo do danas neizgrađeno.

Vakuf ove džamije imao je 1931. godine u svome posjedu sljedeće: džamiju, mekteb, četiri dućana, kuću, gradilište i dva groblja.¹⁴ U posjedu ovog vakufa nalazilo se do 1884. godine još jedno groblje u Podhumu, oko 400 metara zapadno od džamije. Kad je austrougarska uprava 1884. godine provodila željezničku prugu od Metkovića do Mostara, uzurpirala je cijelo ovo groblje, ekshumirala ga i preko njega provela prugu. U ovom groblju su sahranjivani stranci (jabandžije) i neženje (bećari) koji su kao kožari (tabaci) radili u mostarskoj tabhani, pa je zato on bio poznat pod nazivom »jabandžijski i bećarski harem«. Tada su uništeni svi nišani u njemu kojih je, kako su mi pričali stari ljudi, bilo mnogo. Ovaj harem je upisan u gr. ul. k. o. Mostar broj 770, kat. čest. 54/1 i zapremao je površinu od 880 m kvadratnih.¹⁵

*

Hadži Muhamed ef. Spahić podigao je početkom prošlog stoljeća, desetak metara desno od džamije, jednu zgradu koja je u prizemlju i na spratu imala po dvije prostorije. Prostorije na spratu služile su za održavanje vjerske obuke (mekteb), a u prizemlju za ostavu. Vakif je kao uvjet (šart) postavio da mu imam Nezir-agine džamije prouči svake godine po jednu hatmu za dušu.¹⁶ U ovoj zgradi je održavana vjerska obuka sve do 1901. godine kada je na Baščinama u Cernici sagrađena jedna velika i reprezentativna zgrada za mekteb. Kasnije je ova zgrada više godina služila za privatni stan. Srušena je kad i džamija 1950. godine. Vide joj se još temelji.

Nefisa Metilj (Metiljević), kćerka hadži Huseinova, odredila je u svojoj zakladnici od polovine rebi'a I 1185 (24. 6. do 3. 7. 1771) godine, između ostalog, sljedeće:

— da se svake godine u redžepu, šabanu i ramazanu kupuje po »grošluk« hljeba i dijeli sirotinji Nezir-agine mahale;

— da se svake godine kupuje po jedna mukava (svijeća) od pet oka za Nezir-aginu džamiju i sevap od ovog namjenjuje za duše njenih roditelja, djece i rodbine.¹⁷

¹³ AVPM, akt broj 401/1933.

¹⁴ AVPM, akt broj 2203/1921.

¹⁵ AVPM, akt broj 340/1898.

¹⁶ AVPM, akti broj 228/1901. i 26/1910.

¹⁷ Acta turcarum Arhiva Hercegovine, dokumenat II/128 (ATAH).

Ibrahim ef., sin hadži Salih ef., odredio je u svojoj vakuf-nami od konca džumada I 1195 (14. do 24. juna 1781) godine, između ostalog, sljedeće:

— da mutevelija svake godine podijeli sirotinji Nezir-agine mahale po jedan tovar dobrog grožđa iz njegovih tri vinograda koje je zavještao u Blizancima.¹⁸

Vakif hadži Alija Agić, sin Mehmed čelebijin, svojom vakuf-namom od 25. rebi'a I 1197 (30. 3. 1782) godine zavještao je u čaršiji jedan dućan i odredio sljedeće:

— da se prihod od dućana, koji treba da iznosi godišnje 960 akči, daje Hasanu, imam Nezir-agine džamije. On je za ovo dužan proučiti svake godine po dvije hatme: jednu za dušu Muhameda, njegove rodbine i ashaba, i drugu za vakifovu dušu i duše njegove djece i rodbine. Poslije Hasanove smrti ove dvije hatme učiće, ko god to bio, imam spomenute džamije. Mutevelija je još dužan kupovati svake godine po dvije mukave za Nezir-aginu džamiju. Vakif na kraju određuje da, kad izumru svi njegovi potomci, mutevelija vakufa bude onaj ko u to vrijeme bude vršio dužnost imama Nezir-agine džamije, a kontrolu nad radom mutevelije da obavljaju stanovnici spomenute mahale.¹⁹

Mehmed Efica je uvakufio početkom prošlog stoljeća u Kuluk ulici kod Kujundžiluka jedan dućan za potrebe Nezir-aginog vakufa i odredio da mu imam ove džamije prouči svake godine po jednu hatmu za dušu. Od 1812. do 1814. godine ovaj dućan je držao pod zakup pekar Krsto. Do 1827. godine bio je mutevelija ovog vakufa Derviš Salih, a od ove Mahmud.²⁰

Hadži Mehmed-aga Efica oporučio je 1890. godine jedan vinograd u Cimcu od jednu i po motiku loze (750 trsova) i odredio da se od prihoda kupuju svake godine po tri oke ulja za Nezir-aginu džamiju i da mu se prouči hatma za dušu.²¹

Na jednoj ploči koja je bila uzidana u zidu kraj puta koji vodi ispod džamije, bilo je napisano sljedeće: »Šāhib al-ḥayrāt Muṣṭafā bin Mehmed, sene 1252«, što znači: »Dobrotvor Mustafa, sin Mehmedov, godine 1252 (1836).« Nije se moglo utvrditi na koga se i na kakvu vrstu uvakufljenja ovaj natpis odnosi. Prilikom rušenja džamije i groblja uz nju, nestalo je i ove ploče.

*

Vakuf ove džamije imao je u svome posjedu i dva groblja s više lijepih i dekorisanih nišana. Svi nišani iz njih su uništeni, ali grobovi još nisu ekshumirani, jer su im zemljišta ostala do danas neizgrađena.

¹⁸ Sidžil mostarskog kadije broj 3, list 22 b.

¹⁹ Vidi bilješku broj 9.

²⁰ ATAH, dokumenat VI/277.

²¹ AVPM, akt broj 135/1891.

Groblje uz džamiju upisano je u gr. ul. br. 127, kat. čest. 3/3 i zaprema površinu od 400 m kvadratnih, a groblje spram ovog, preko ceste, upisano je u gr. ul. br. 127, kat. čest. 1/57 i zaprema površinu od 1.720 m kvadratnih. Mi smo 1940. godine prepisali sve natpise s nišana iz ova dva harema koje smo tada ovdje našli i od kojih su mnogi bili već izvaljeni i prebijeni. U haremu kod džamije sahranjena su sljedeća lica čija imena donosimo ovdje hronološkim redom.

- Mehmed spahija, umro 1129 (1717) godine
- Salih čauš, sin Mehmed kapetanov, umro 1153 (1740) godine
- Lejla kaduna, kćerka Mehmed kapetana, umrla u ramazanu 1180 (1767) godine
- Emina, kćerka Mehmedova, umrla 1185 (1771) godine
- Osman-aga, sin hadži Ahmed-age kapetana, umro 1186 (1772) godine
- Abdulah-beg, sin hadži Ahmed kapetana, umro 1187 (1773) godine
- Mehmed-aga, sin Salihov, umro 1212 (1797) godine
- Seid Mehmed, sin Fadil ef., umro 1223 (1808) godine
- Hatidža, kćerka Mehmedova, umrla 1230 (1814) godine
- Ahmed Kukić, sin Mehmed-agin, umro 1230 (1814) godine
- Đulsuma kaduna, kćerka Zejnil kapetana Vučjakovića, umrla u saferu 1230 (1814) godine
- Muhamed Bošnjik, sin Ali-begov, umro 1230 (1814) godine
- Đulsuma, kćerka kapetan-begova, umrla 1231 (1815) godine
- Saima kaduna, kćerka Ali ef. Žuljevića, umrla 1231 (1815) godine
- Mehmed kapetan, sin Zejnil-kapetanov, umro 1237 (1822) godine
- Dudija, kćerka Fazli-begova, umrla 1243 (1827) godine
- Mustafa-aga, sin Mehmedov, umro 1247 (1831) godine
- Fatima, kćerka Hajdar-begova, umrla 1248 (1832) godine
- Mehmed ef. Kabakzade (Tikvina), sin Ismailov, umro 1258 (1842) godine
- Selim Žmiro, sin Alijin, umro 1260 (1844) godine
- Ibrahim, sin Alijin, umro 1260 (1844) godine
- Legator (šāhib al-ḥayrāt) Abida Kabakzade (Tikvina), kćerka Ibrahim-begova, umrla 1261 (1845) godine²²
- Nazifa Čemalović, kćerka hadži Alagina, umrla 1263 (1846) godine
- Šaha Taslaman, kćerka Jašarova, umrla 1269 (1852) godine
- Legator (šāhib al-ḥayrāt) Ibrahim Hamzić, sin Hasanov, umro 1273 (1856) godine²³

²² Nije se moglo utvrditi kakav je vakuf umrla ostavila.

²³ Nije se moglo utvrditi kakav je vakuf umrli ostavio.

- Hadži Salih Hamzić, sin hadži Osmanov, umro 1276 (1859) godine
- Abdulah Čišić, sin Osmanov, umro 1277 (1860) godine
- Husein Čišić, sin Mustafin, umro 1278 (1861) godine
- Ahmet Čišić, sin Osman-agin, umro 1289 (1872) godine
- Hatidža Alidžan, kćerka Alijina, umrla 1291 (1874) godine
- Mustafa-aga Čišić, sin Abdulahov, umro 1303 (1885) godine
- Hadži Ibrahim Efica, sin hadži Salih ef., umro 1312 (1894) godine
- Osman ef. Efica, sin hadži Ibrahimov, umro 1341 (1922) godine.
- U drugom groblju koje je poznato pod nazivom *Veliki harem*, sahranjena su sljedeća lica:
- Hatidža, kćerka Hasana Efice, umrla 1146 (1733) godine
- Mehmed-aga Hadžimusić, umro 1173 (1759) godine
- Mustafa ef. Milavić, sin Mehmed ef., umro 1174 (1760) godine
- Zejneba, kćerka hadži Ahmedova, umrla u cvijetu mladosti (gondže) 1178 (1764) godine
- Halima, kćerka šejh hadži Ahmed ef. Milavića, umrla u cvijetu mladosti 1184 (1770) godine
- Hatidža, kćerka Sulejman ef., umrla 1193 (1779) godine
- Mustafa Hadžiosmanović, sin hadži Hasanov, umro 1202 (1787) godine
- Osman Hadžiosmanović, sin Mustafin, umro 1209 (1794) godine
- Đulsuma kaduna, kćerka Mustafina, umrla 1212 (1797) godine
- Zulfikar-aga, sin Osman-begov, umro 1212 (1797) godine
- Husein, sin Hasanov, umro 1216 (1801) godine
- Šaha, kćerka Hasan-agina, umrla 1217 (1802) godine
- Zejneba kaduna, kćerka Hadži Hasanova, umrla 1218 (1803) godine
- Abdulah Efica, sin Ibrahimov, umro 1220 (1805) godine
- Mehmed, sin Hasanov, umro 1221 (1806) godine
- Umihana, kćerka Nuhanova, umrla 1221 (1806) godine
- Fatima, kćerka hadži Abdulaha Efice, umrla 1223 (1808) godine
- Nuhan alemdar (bajraktar), sin hadži Mustafin, umro 1225 (1810) godine
- Mustafa Silić, sin hadži Salihov, umro 1229 (1813) godine
- Zejneba Silić, kćerka hadži Salihova, umrla 1229 (1813) godine
- Abida Vučjaković, kćerka Osmanova, umrla 1229 (1813) godine

- Latifa, kćerka Hasan ef. Efice, umrla 1230 (1814) godine
- Ahmed Vugić, sin Hasan-agin, umro 1230 (1814) godine
- Hasan Silić, sin Mehmedov, umro 1240 (1824) godine
- Omer Velić, sin Mustafin, umro 1245 (1824) godine
- Fatima, kćerka hadži Mustafina, umrla 1247 (1831) godine
- Hadži Osman Velić, sin hadži Mustafin, umro 1250 (1834) godine
- Mehmed ef. Kabakzade (Tikvina), sin hadži Ismailov, umro 1258 (1842) godine
- Ajnija, kćerka Mehmed ef., umrla 1260 (1844) godine
- Zejneba, kćerka Abdulahova, umrla 1261 (1845) godine
- Dudija, kćerka hadži Mehmed ef. Tikvine, umrla 1264 (1848) godine
- Hadži Hasan Velić, sin Ibrahim alemdarov, umro 1264 (1848) godine
- Osman-aga Vučjaković, sin Mustafa-agin, umro 1266 (1850) godine
- Mustafa Velić, sin Omerov, umro 1267 (1851) godine
- Zulija Skikić, kćerka Huseinova, umrla 1270 (1853) godine
- Dudija, kćerka Ebu Bekirova, umrla 1270 (1853) godine
- Hatidža Dušuć, kćerka Ahmed-agina, umrla 1271 (1854) godine
- Emina, kćerka hadži Hasanova, umrla 1271 (1854) godine
- Mehmed Tokmaković, sin Paša-begov, umro 1278 (1861) godine
- Hanifa Spahić, kćerka Ahmedova, umrla 1278 (1861) godine
- Hadži Zejneba Huremović, kćerka Osman-agina, umrla 1281 (1864) godine
- Camila Čišić, kćerka Abdulahova, umrla 1282 (1865) godine
- Fatima kaduna, kćerka hadži Salih-age Silića, umrla 1283 (1866) godine
- Hanifa, kćerka Hasana Blagajca, umrla 1283 (1866) godine
- Mustafa, sin hadži Abdulah ef., umro 1285 (1868) godine
- Hadži Mehmed-aga Hamzić, sin hadži Arslanov, umro 1286 (1869) godine
- Zejneba, kćerka Mustafa-begova, umrla 1287 (1870) godine
- Hatidža, kćerka hadži Mehmeda Mezića, umrla 1288 (1871) godine
- Zejneba, kćerka Ibrahima Skikića, umrla 1290 (1873) godine
- Nazika, kćerka Mustafa-bega Lakišića, umrla 1290 (1873) godine
- Mehmed Skikić, sin Alije, majstora (usta), umro 1290 (1873) godine
- Đulsuma, kćerka Ali-age Krpe, umrla 1294 (1877) godine
- Hadži Zulfikar Vučjaković, sin Osman-agin, umro 1295 (1878) godine

- Hadži Alija Velić, sin hadži Omerov, umro 1304 (1886) godine
- Hatidža, kćerka Osman-age Ćišića, umrla 1308 (1890) godine
- Hadži Pašana Kajtaz, kćerka hadži Alijina, umrla 1309 (1891) godine.

Pored spomenutih, ovdje su još sahranjena sljedeća lica čije godine smrti na nišanima nismo mogli dešifrovati, jer su bile potpuno ili djelomično oštećene: Hadži Ali-aga Agić, sin Mustafa-agin, hadži Salih-aga Hadžiomerović, sin hadži Mustafin, Derviša Hadžiomerović, kćerka hadži Salih-agina, Mehmed ef. Malkić, sin Ibrahimov i hadži Ibrahim Velić, sin hadži Huseinov.

NEZIR-AGINA DŽAMIJA U MOSTARU

Re z i m e

Nezir-agina džamija je locirana na Šemovcu, poviše Krive ćuprije i nedaleko od Starog mosta. Imala je istu arhitekturu i dimenzije kao i džamija Derviš-paše Bajezidagića u Podhumu. Zatvorena je 1932. a srušena 1950. godine. Temelji joj se još vide, jer je ovo zemljište ostalo do danas neizgrađeno.

O osnivaču ove džamije ne znamo ništa pouzdano. Pošto se nije sačuvala zakladnica, to se ne zna ni šta je legator ostavio za izdržavanje džamije i, možda, mekteba uz nju. Sagrađena je u drugoj polovini 16. stoljeća i smatra se najstarijom džamijom na desnoj obali Neretve.

Vakif je, prema narodnom predanju, bio zet mostarskog legatora Nesuh-age Vučjakovića. On je bio bogat čovjek, a po nazivu *aga* može se zaključiti da je bio u nekoj vojnoj službi.

Ovaj vakuf je imao u svome posjedu i dva groblja uz džamiju, iz kojih smo 1940. godine prepisali sve epitafe sa nišana i donijeli u ovom radu.

NEZIR-AGAS MOSCHEE IN MOSTAR

Z u s a m m e n f a s s u n g

Nezir-agas Moschee war auf dem *Šemovac*, über die *Kriva ćuprija* und nicht weit von *Stari most* loziert. Sie hatte dieselbe Architektur wie die Moschee des *Derviš-paša Bajezidagić* in *Podhum*. Sie war im Jahre 1932 zugemacht und im 1950 niedergedrissen. Ihre Grundlagen sind noch sichtbar, weil dieses Grundstück bis heute ungebaut geblieben ist.

Über den Gründer dieser Moschee wissen wir nicht zuverlässig. Man kann auch nicht wissen, was der Stifter für die Unterhal-

tung der Moschee und, vielleicht, der Schule hinterlassen hat, denn die Stiftungsurkunde ist nicht bewahrt. Die Moschee ist in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts erbaut worden und man nimmt an, dass sie die älteste Moschee an der rechten Seite des *Neretva* war.

Der Fundator war, nach der Volksüberlieferung, ein Schwiegersohn des mostarischen Stifters *Nesuh-aga Vučjaković*. Er war ein reicher Mann und nach dem Titel *Aga* kann man schliessen, dass er im Militärdienst war.

Dieser Stifter hatte in seinem Besitz, neben der Moschee, auch zwei Friedhöfe, aus welchen wir im Jahre 1950 alle Epitafe von den Grabsteinen überschrieben und in diesem Werk gegeben haben.